

פרק אחרון וחביב:

שמחה

הקדמה

שמים וארץ, איש ואשה, נשמה וגוף — ניגודים הם. לא תמיד הם נשארים ניגודים: יש, שמשפיעים זה על זה לטובה, ויש שמתאחדים לגמרי. בכל התקשרות הניגודים יש שמחה, וזה מקומה ומהותה של השמחה: בכל מקום שהיא נמצאת יש התקשרות או התאחדות. הבה ונראה:

הגשמים הם השפעת השמים על הארץ: "המים העליונים זכרים והתחתונים נקבה, והן אומרים אלו לאלו קבלו אותנו, אתם בריותיו של הקב"ה ואנחנו שלוחיו. מיד הם מקבלים אותן. הה"ד תפתח הארץ — כנקבה שהיא פותחת לזכר" (בר"ד פי"ג, יד). הרי הגשמים הם הזדווגות שמים וארץ, וכשהם יורדים כל העולם שמחים (שם פי"ג, ד). לכן כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה (יבמות סב, ע"ב), שאין לו עם מי להתאחד.

"שמחה של מצוה" היא שמחת האדם המתקשר עם בוראו על ידי המצוה. על התורה אמרו: "ביום חתונתו זה סיני, וביום שמחת לבו אלו דברי תורה" (שהש"ר סופ"ג). בסיני הזדווג כביכול הקב"ה עם ישראל על ידי מתן תורה — זו חתונתו וזו שמחתו. גם בעבודת בית המקדש יש התאחדות הכלל ישראל עם הקב"ה. לכן דרשו גם על זה: "ביום חתונתו זה אהל מועד, וביום שמחת לבו זה בית עולמים" (שם).

הרי שמים וארץ, מצוה ותורה ועבודת ביהמ"ק — כל מקום שיש בו התאחדות וחיווג יש שם שמחה. ופשוט הוא כי כל השמחות האלו אינן באות ממילא, כי אין התאחדות והתקשרות בלי דעת. לכן נאמר בתוכחה בכי תבא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל — ועבדת את אויביך כו' ברעב כו' ובחוסר כל", ואמר רב נחמן "בחוסר כל — בלא דיעה" (גדרים מא, ע"א), וממילא "מרוב כל" הוא מרוב דעת. אך שמחה של דעת לא תבא ממילא, וצריכים להתלמד כיצד להגיע אליה, וזה החלי.

ועד ראשון

רבינו חיים ויטאל נ"ע מבאר בשערי הקדושה את ארבעת היסודות שבהם תלויות כל המידות. היסוד העליון הוא יסוד האש, ממנו באים גאון וכעס. היסוד השני הוא הרוח, וסימניו: שיתוה בטלה ואסורות. אחריו — יסוד המים, הגורם אהבת תענוגים (חמדת ממון, אהבת נשים, קנאה). היסוד התחתון הוא

בבאור כלל חובת האדם בעולמו

?סוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר
 ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים
 מכטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה
 שהורנו חכמינו ז"ל הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג
 על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמתי והעדון
 הגדול מכל העדונים שיכולים להמצא. ומקום העדון הזה
 באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת
 לדבר הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא
 זה העולם. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות ד): העולם
 הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא. והאמצעים המגיעים
 את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל
 יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על
 כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים
 האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן
 לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על
 ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה (עירובין
 כב. א): היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. וכשתסתכל בדבר
 תראה כי השלמות האמתי הוא רק הדבקות בו יתברך, והוא
 מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג): ואני קרבת אליהם
 לייטוב. ואומר (שם כו): אחת שאלתי מאת ה' אותה אנקש
 שבתתי בביתיה כל ימי חיי וגו', כי רק זה הוא הטוב. וכל
 זולת זה שיתשובו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא

נתתה. אמנם לקשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיצמוד
 ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיגו, שישתדל לדבק בו
 יתברך בכם מעשים שתולדתם זה הענין והם הם הפצות.
 והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו
 המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם הפצות התמריזות
 אשר אם ישך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב
 האמתי, ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה התוקה,
 כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות
 לאדם, העני מצד אחד והעשר מצד אחד כענין שאמר
 שלמה (משלי ל): פן אשבע וכחשתי ואמרת מי הי ופן אנרש
 וגנבתי וכו'. השלנה מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד
 שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. ואם יהיה לבן חיל
 וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר
 יזכה לדבק בבוראו ויצא מן הפרוודור הנה ויבנס בטרקלין
 לאור באור החיים. וכפי השעור אשר כבש את יצרו
 ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל
 לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו. ואם תעמיק עוד בענין
 תראה כי העולם גברא לשמוש האדם. אמנם הנה הוא עומד
 בשקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק
 מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו. ואם הוא
 שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשמש מן העולם רק להיות
 לו קסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה
 עמו. כי הנה עלוי גדול הוא לבריות כלם בהיותם משמשי
 האדם השלם המקדש בקדשותו יתברך, והוא כענין מה
 שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בענין האור שגנזו הקדוש
 ברוך הוא לצדיקים וזו לשונם (תגינה יב): כון שראה הקדוש

נתיב השלום

פרק א

שעצם השלום הוא השלימות, והפך זה המרמה שהוא דבר של רמאות וכל רמאות הוא שקר ואין לו מציאות, ודבר זה שייך לחורשי און שהם משלחי מדנים בין איש לרעהו שדבר זה הירוס מציאת העולם, ולכך הרמאות והמחלוקת שייכים זה לזה, וכן השמחה שהיא שלימות ראוי אל רודפי שלום שהוא שלימות המציאות. ולפיכך אמר כשם שיש בלב חורשי און מרמה כי המרמה הוא דבר שקר אין לו מציאות וזה שייך לחורשי און, כן ליועצי שלום הרודפים שלום ראוי להם השמחה שהשמחה היא על השלימות כמו שהתבאר, שהשלום משלים המציאות ולכך ראוי להם השמחה כאשר רודפים השלום שהוא שלימות המציאות:

וּבפ"ק דשבת (י', ב') אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן לחבירו שלום בבית המרחץ משום שנא' ויקרא לו ה' שלום ע"כ. בדבר זה תראה כמה גדול מדרגת השלום כי שמו יתב' נקרא שלום, כי מותר לומר אמת בבית המרחץ ועם שחותמו של הקב"ה אמת מ"מ אינו שמו של הקב"ה, אבל שלום שמו של הקב"ה הוא לכך הוא אסור לומר שלום בבית המרחץ. ובודאי דבר זה צריך טעם למה שמו של הקב"ה שלום יותר מן אמת. וזה כי הוא הש"י עושה שלום בין כל הנמצאים, ואם לא היה הש"י עושה שלום בין ההפכים שהם בעולם אין העולם מתקיים, כי הנמצאים יש בהם ההפכים והוא יתב' כולל את הכל ומצד הש"י אשר הוא כולל את הכל שלום ביניהם כי הוא יתב' צורת העולם האחרונה ובה משלים הכל. וזה ויקרא לו ה' שלום, ר"ל כי הש"י צורה אחרונה לעולם ובה הוא יתב' כולל הכל ומקשר ומאחד הכל וזה הוא

בספר משלי (י"ב) מרמה בלב חורשי רע וליועצי שלום שמחה. שלמה המלך ר"ל כי בני אדם אשר הם חורשי און והם אותם שמשלחים מדנים בין איש ובין חבירו, ונקראים חורשי און כי החורש מכין האדמה עד שתצמיח וכך מכין המשלח מדנים בין בני אדם עד שיצא הריב מביניהם, ויש בלבם מרמה כי אם אין עושים במרמה אינם יכולים לגמור מעשיהם שיחשבו בני אדם כי באולי עושה בשביל שגאה שיש לו על האחד ולכך הוא עושה במרמה (אינם יכולים האדם) עד שיוכל לשלוח מדנים. ונקרא המחלוקת אשר הם עושים בשם רע כי השם הזה הוא דוקא אל המחלוקת, וכמו שאמרו במדרש (כ"ה פ"ד) למה לא נאמר בשני כי טוב מפני שבו נברא המחלוקת, שמוה תדע כי המחלוקת הוא רע והכתוב אומר גם כן עושה שלום ובורא רע, ובודאי הרע הזה הוא המחלוקת שהוא הפך השלום ואם כן המחלוקת הוא רע. ואמר כי ליועצי שלום ראוי אליהם השמחה כאשר השלום הוא השלימות, וכמו שיתבאר עוד איך השלום הוא שלימות הכל והוא גותן המציאות אל הכל, ומפני כך ראוי אל רודפי השלום השמחה כי השמחה הוא כאשר נמצא דבר בשלימות כמו שהאבל על הפסד וחסרון, וזה בעצמו מה שנקרא שלום שהוא מלשון שלימות כי השלום משלים המציאות עד שנמצא הדבר בשלימות בלי חסרון ודבר זה יתבאר עוד, ולכך ראוי אל יועצי שלום הרודפים שלום בין איש ובין אחיו שמחה כאשר השמחה היא על השלימות כמו האבל שהוא כאשר יש הפסד והעדר. והמרמה הוא הפך השמחה, כי כאשר האדם הוא בשמחה הוא בשלימות וראוי שיהיה האדם בשלימות כאשר הוא רודף שלום.

4 →

5 →

6 →

← 1

← 2

← 3

5

השלום בעצמו. ומפני כי השלום הוא במה שהוא ית' צורה אחרונה ואין דבר זה תאר בלבד כמו שאר תוארים רק הוא דבר עצמי ולכך שמו שלום. ומפני כי השלום הוא צורה אחרונה אל הכל ולכך חותם הכל הוא השלום ללמד דבר זה כי השלום הוא מן הש"י במה שהוא צורה אחרונה אל הכל, ועוד יתבאר דבר זה. ודבר זה רמזו חכמים במדרש (ויק"ר פ"א) רבי מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול השלום שכל הברכות והטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמים בשלום בקריאת שמע פורס סכת שלום בתפלה עושה שלום בברכת כהנים וישם לך שלום ואין לי אלא בברכות קרבנות מנין שנאמר זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים אין לי אלא בכלל בפרט מנין שנא' זאת תורת העולה זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים ואין לי אלא בקרבנות יחיד בקרבנות צבור מנין תלמוד לומר אלה תעשו לה' במועדיכם ומסיים בשלמים. וביאור זה כי השלום הוא מצד כי הוא יתב' צורה אחרונה אל העולם ומצד זה הוא יתב' משלים הכל ולכך שמו ית' שלום, והדברים אשר אין שלום בהם מצד כי נכנסו זה בזה ונדחה זה מזה ולכך אין בהם שלום כאשר האחד נכנס בגבול השני, והש"י שהוא צורה אחרונה עושה הפרש ביניהם ובוה יש שלום ביניהם עד שאין אחד נכנס בגבול האחר וכל אחד עומד בעצמו והכל צריכים לקבל השלום אף העליונים רק הש"י הוא השלום בעצמו. ולכך בשם הזה אשר שמו שלום הוא ית' נבדל מן הנמצאים כי כל הנמצאים אין שלום בהם והם צריכים אל השלום חוץ מן הש"י אשר מאתו השלום אל הכל, ומאחר שבענין זה הוא נבדל מהכל לכך ראוי שיהיה שמו שלום כי זה ענין השם מורה על דבר מיוחד שנבדל בו מאחר:

← 7

← 8

← 9

ובמדרש (שם) וכן הוא בספרי גדול השלום שהקב"ה שינה בדבר מפני השלום שנאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, גדול השלום ששינה המלאך. שדבר עם מנוח מפני השלום כי לאשה אמר הנה את עקרה ולא ילדת ולא ספר דבר זה למנוח, גדול השלום שהשם שנכתב

בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים להטיל שלום בין איש לאשתו, ר"א אומר גדול השלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום. ר' שמעון בן חלפתא אומר גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנא' ה' יברך את עמו בשלום אף בברכת כהנים אחר כל הברכות טיים בשלום לומר שאין הברכות מועילות כלום אלא א"כ שלום עמהם ר"א הקפר אומר גדול השלום שאין חותם כל הנהנים אלא שלום ואין חותם ברכת כהנים אלא שלום גדול השלום שניתן לענוים שני' וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום גדול השלום שהוא שקול כנגד הכל שנאמר עושה שלום ובורא את הכל, ר"א בנו של ר"א הקפר אומר שאפי' ישראל עובדי ע"ז ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין שטן נוגע ביניהם שנא' חבור עצבים אפרים הנה לו אבל משנחלקו מה נאמר בהם חלק לבם עתה יאשמו הא גדול השלום ושנאו המחלוקת, גדול השלום שאפי' בשעת מלחמה צריכין שלום שנאמר בה וכי תקרב אל עיר וגו' ואומר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וגו' ואומר השיבה אתהן בשלום, גדול השלום שאפי' המתים צריכין שלום שנא' ואתה תבא אל אבותיך בשלום ואומר בשלום תמות, גדול השלום שניתן לעושה צדקה שנאמר בורא ניב שפתים שלום שלום היה ר"מ אומר גדול הוא השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שנתנה לצדיקים שבשעה שנפטרין מן העולם ג' כתות של מלאכי השרת מקדימין אותו בשלום הראשונה אומרת יבא שלום שניה אומרת ינחו על משכבותם והשלישית אומרת הולך נכחו לא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנא' וכבוד ה' יאספך אלא שמקלסין לפניו בשלום יבא שלום, גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה כמו השלום ומנעה מן הרשעים שבשעה שנפטרין מן העולם שלש כתות של מלאכי חבלה מקדימים אותם הראשונה אומרת אין שלום השניה אומרת לרשעים השלישית אומרת למעצבה תשכבון ולא דיין לרשעים שמיתתן בידי מחבלים אלא שהם מקנטרים לפניהם ואומרים להן אין שלום וגו' למעצבה תשכבון, גדול השלום שניתן שכר התורה והמצות שנאמר ונתתי שלום בארץ, גדול השלום שניתן לאוהבי תורה שנאמר שלום רב

→ 10

→ 11

מאת המחבר

וללומדי התורה מפני שהם לומדים התורה אשר התורה משלמת הכל ולכך ראוי להם השלום שהשלום הוא משלים הכל. ואמר גדול השלום שניתן לעושי צדקה דבר זה התבאר אצל מרבה צדקה מרבה שלום כמו שהתבאר למעלה אין מרבה צדקה מרבה שלום ע"ש. ומה שאמר גדול השלום ששמו של הקב"ה שלום נתבאר למעלה. וכן מה שאמר גדול השלום שאפי' דרי עליונים צריכים שלום דבר זה מבואר שאף אם אין קנאה ושנאה בין עליונים מ"מ הקב"ה מעמיד אותם בשלום שהש"י מאחד הכל בשלום, ואם לא זה היה האחד ביטול השני כי האש ביטול המים ולא ימצא במדריגה אחת הפכים כי העולם הוא אחד ואיך יתחברו כאשר הם הפכים, אבל הם מתחברים ומתקשרים ע"י הש"י שהוא אחד והוא ית' כולל הכל ומשלים הכל ולכך יש שלום מצד הש"י שהוא צורה אחרונה של עולם, וזה הוא השלום עצמו שהוא משלים הכל כמו הצורה שהיא השלמה ולכך כל אחד עומד בשלום ולכך שמו ית' הוא שלום כי השם הוא מצד הצורה והוא ית' צורה אחרונה לעולם, ואי אפשר לפרש יותר כי הדברים הם עמוקים. ולפיכך אף העליונים צריכים שלום שלא יהיו נמצאים ההפכים ביחד בעולם אחד, כי מיכאל ממונה על המים וגבריאל על האש ואם לא היה השלום היה האחד בטול השני, אבל ע"י הש"י שהוא כולל הכל יש שלום כי מצד הש"י שהוא משלים הכל הם אחד זה שאמר עושה שלום במרומיו. כלל הדבר שהכל צריך שלום והוא ית' מעמיד הכל בשלום כמו שהתבאר, ואם צריך השלום במקום שאין איבה ושנאה מכ"ש במקום שיש איבה ושנאה כמו בעוה"ז:

והגה הארכנו במדת השלום לשתי סבות להראות כי השלום כולל הכל כמו שאמר שהשלום שקול נגד הכל ולכך באו לבאר איך בו הכל, וכל זה ידוע על פי החכמה העליונה בטוד השלום אשר הוא הכל, ודבר זה באו לפרש החכמים האלו גם בעבור כי העוה"ז מוכן אל מחלוקת ביותר וצריכים הזהרה ומוסר שלא יכשלו בשלום אשר הוא שלימות הכל, והדברים אשר אמרו רז"ל בשלום במדרשיהם לא יכיל אותם הדבור ואין להאריך יותר. ומפני כי

המחלוקת הוא ג"כ דבר גדול שתלוי בו תיות העולם והיא הריסת העולם ג"כ ולכך נרמזו באלו שתי שמות שלום ומחלוקת כל עניניהם. ודבר זה יהיה לפני האדם תמיד השלימות אשר גורם השלום וההפך אשר גורם המחלוקת, כי תמיה הוא כי בדברי חכמים השלום נקרא כמו שנמצא בכתוב שנקרא שלום, ואילו המחלוקת לא נקרא בשם ריב כמו שתמצא בכל הכתוב שנקרא ריב ובדברי חכמים לא נקרא ריב רק מחלוקת. לכך נראה כי שם שלום מורה על מעלת השלום כי בשם שלום השי"ן בתחלה והשי"ן יש לה שלשה ראשים אחד בקצה זה ואחד בקצה השני והשלישי מתבר בין שניהם והוא עצם השלום כי צריך שלישי שיהיה מכריע בין החלוקים, אשר האחד הוא לקצה האחד והשני הוא לקצה השני וצריך מכריע בין שניהם. ומפני כי הראשים הם שצריכים השלום יותר כי אחר שהוא מן העם הוא תחת הראשים והם מושלים עליהם והם מעמידין השלום בין העם, אבל הראשים אין להם דבר זה ואם יש חלוק בין הראשים הרי גם העם אשר תחתיהם הם במחלוקת, ולכך אי אפשר שיהיה השלום רק ע"י האמצעי שהוא מכריע ונעשה אחד. ותראה כי הראש האמצעי נוטה לצד שמאל כי העושה שלום יהיה יותר נוטה לצד השמאל, כי אשר הוא על הימין הוא יותר חשוב ואם יהיה נוטה אחריו יהיה זה עוד מחלוקת יותר, כי הגדול אומר הנה הקטן הזה חלק עלי ויהיה זה גורם מחלוקת, ולכך יהיה נוטה לצד שמאל וללמד עליו זכות ובוה יהיה כאן שלום גמור. ואח"כ אות הלמ"ד כי הלמ"ד הוא עולה למעלה כי השלום יש לו מעלה עליונה עד שעולה השלום למעלה למעלה, ואין דבר שיש לו יותר מעלה עליונה כמו השלום שהוא תכלית הכל, וכאשר ישראל שלום ביניהם הם דבקים במי שהוא עושה השלום הוא הש"י ולכך שהשלום שביניהם עולה מעלה מעלה ודבר זה גורם השלום. ופעולת השלום שהוא כמו מ"ם סתומה שהמ"ם סתומה אין פתיחה לה רק היא סתומה עד שיש לה גדר מכל צד לא כמו מ"ם פתוחה שיש לה פתיחה לכנוס בה אבל המ"ם הסתומה יש לה חומה מכל צד, ומלמד לך כי השלום גורם סתימה וסגירה מכל צד עד שאין

12 →

